

Psanci této země

Postkoloniální myšlení

V

tranzit

0015

Frantz Fanon

I. O NÁSILÍ

Národní osvobození, národní obrození, navrácení národní svrchovanosti do rukou lidu, Commonwealth – bez ohledu na to, zda použijeme některou ze zažitých příhrádek či zda vytvoříme nějakou novou, dekolonizace bude vždy a nevyhnutelně násilným procesem. Ať ji studujeme z kteréhokoli úhlu pohledu – mezilidská setkání, nové názvy sportovních klubů, složení skupiny účastníků večerních party, policie, správních rad státních či soukromých bank, je dekolonizace pouhým nahrazením jednoho „druhu“ homo sapiens „druhem“ jiným. Bez jakýchkoli přechodných fází je to jednorázová, úplná a absolutní substituce. Jistě, mohli bychom při této příležitosti poukazovat na vznik nového národa, na ustavení nového státu, včetně jeho diplomatických vztahů, jeho politické či ekonomické orientace. Nicméně rozhodli jsme se hovořit o snaze začít znovu s čistým stolem, o této počáteční *tabule rase*, která je tak charakteristická pro každý proces dekolonizace. Její nezastupitelnost spočívá v tom, že již od prvního dne představuje minimální požadavek kolonizovaných. Po pravdě řečeno, za pádný důkaz její úspěšnosti lze považovat fakt, že od základů přetvořila sociální strukturu společnosti. Důležitým a nezaměnitelným rysem této proměny je, že se jedná o proměnu chtěnou, žádoucí a také vyžadovanou. Její nezbytnost pramení z toho, jak ryzím, dravým a neodbytným stavem myslí i životním postojem kolonizovaných mužů a žen tato proměna je. Přitom eventualitu této změny prožívají ve formě strachu z hrozivé budoucnosti rovněž muži a ženy příslušející ke zcela odlišnému „živočišnému druhu“: kolonisté.

Dekolonizace, jež má ambice změnit světový řád, je, jak vidíme, v podstatě programem absolutního zmatku. Jako taková ale nemůže být výsledkem mávnutí jakýmsi čarovným proutkem, výsledkem přírodního otřesu anebo naopak smírné dohody. Dekolonizace, jak víme, je historickým procesem: což znamená, že ji nelze pochopit, že není srozumitelná, že není transparentní dokonce ani sama pro sebe, pokud v ní ovšem nebudeme spatřovat historizující hnutí, které jí vtiskne formu i obsah. Dekolonizace je v podstatě setkáním dvou srovnatelně antagonistických sil, jež zakládají svou originalitu na této substantifikaci, kterou zplodil a kterou neustále přizívuje koloniální systém. Jejich první konfrontace se odehrála ve znamení násilí a koexistence – přesněji řečeno vykořisťování kolonizovaného kolonistou – a pokračovala za vydatné asistence děl a bodáků. Kolonista a kolonizovaný jsou prostě staří známí. A kolonista v podstatě má pádný důvod tvrdit, že „je“ dobře zná. Kolonista je tím, kdo stvořil a kdo *dále utváří* kolonizovaného. Kolonista čerpá svou pravdu, jinými slovy svůj majetek, z koloniálního systému.

Dekolonizace proto nikdy nemůže proběhnout bez povšimnutí, poně-
vadž se přímo týká majetkových vztahů, podstatným způsobem je transformuje
a mění diváky, ubité nezúčastněností, v ty nejpřímější účastníky, kteří jsou na-
prsto ohromeni grandiózností tohoto svazku Historie. Vnásí do majetkových
vztahů svůj vlastní rytmus – prostřednictvím nových lidí, nové rétoriky, nové
lidskosti. Dekolonizace je v podstatě stvořitelem nových lidí. Avšak tento vý-
tvor nezískává svou legitimitu žádnou nadpřirozenou mocí: ona kolonizovaná
„věc“ se stává člověkem působením téhož procesu, který jí přináší svobodu.

Dekolonizace tedy přímo obsahuje požadavek odstranění celého ko-
loniálního systému jako takového. Její definice může, pokud ji chceme přesně
popsat, být shrnuta v jedné dobře známé větě: „Poslední se stanou prvními.“
Dekolonizace je potvrzením platnosti této věty. A proto, v čistě popisné rovině,
je jakákoli dekolonizace úspěchem.

Dekolonizace, ukáže-li se v celé své nahotě, je každým coulem prosy-
cená pachem spáleniště a člověk z ní cítí hrot nože, z něhož ještě kape čerstvá
krev. Poněvadž mají-li se ti poslední stát prvními, nemůže k tomu dojít jiným
způsobem než rozhodným a krvavým střetnutím obou protagonistů. Takto
rezolutně stanoveného cíle, a sice přemístit ty, jež jsou nyní ve společnosti
poslední, do jejího čela (což, jak tvrdí někteří pozorovatelé, se odehrává po-
někud zhurta) a pomoci jim vystoupat po oněch slavných schůdcích, kterými
se definuje organizovaná společnost, může být dosaženo pouze v případě, že
položíme na misku vah naprosto všechny prostředky, které máme k dispozici,
včetně násilí.

Společnost, ani tu sebestříšnější, nelze nikdy takovýmto progra-
mem dezorganizovat, nebudeme-li již od samého počátku, tedy již formulací
totoho programu počínaje, rozhodnutí, že odstraníme veškeré překážky, kte-
ré nám při jeho uskutečňování budou stát v cestě. Kolonizovaný domorodec,
jenž se rozhodl tento program realizovat, být jeho iniciátorem, je tedy nutně
připraven uchýlit se k násilí, kdykoliv to bude třeba. Již od okamžiku jeho vzni-
ku je jasné, že tento zúžený svět, přeplněný zákazy, nelze odstranit jinak než
absolutním násilím.

Koloniální svět je vnitřně rozděleným světem. Je zřejmě zbytečné zmi-
ňovat v čistě popisné rovině existenci domorodých a evropských měst, re-

spektive existenci škol pro domorodé obyvatelstvo a škol pro Evropany, stejně
jako je zbytečné připomínat existenci *apartheidu* v Jihoafrické republice.
A přesto, pokud pronikneme do tajů této vnitřní segmentace, budeme schop-
ni přinejmenším poukázat na některé z hranic, z nichž je vytvořena. Takovéto
chápání koloniální společnosti, jejího uspořádání, jejího zeměpisného rozložení,
nám umožní určit schéma, jímž se jednou bude řídit reorganizace dekolonizo-
vané společnosti.

Koloniální svět je vnitřně rozpolcený na dva navzájem oddělené světy.
Hranice mezi těmito dvěma světy je vykolíkována kasárnami a policejními stani-
cemi. V koloniích jsou uznávanými a institucionalizovanými zástupci kolonizáto-
ra, jeho mluvčími a současně jedinými partnery, na něž se mohou kolonizovaní
obracet, četník a voják. V kapitalistických společnostech vytváří vzdělávání,
a je jedno, zda církevní či laické, pěstování morálních reflexů, předávaných
z otce na syna, bezpříkladná poctivost dělníků, vyznamenaných za padesát let
svědomité práce, láska rozvíjená harmonií a moudrostí, všechny tyto estetic-
ké formy a respektování zavedeného řádu, kolem vykořisťovaného atmosfé-
ru pokory a inhibice, která značně usnadňuje pořádkovým silám jejich práci.
V kapitalistických zemích se mezi vykořisťovaného a státní moc stavějí početní
mravokárci, rádcí, zkrátka „dezorientátoři“. Naproti tomu v koloniích si četník
a voják díky své bezprostřední blízkosti ke kolonizovanému a díky svým přímým
a častým zásahům udržují s kolonizovaným neustálý kontakt a trpělivě mu vy-
světlují, buď údery pažbou anebo pomocí napalmu, že je určitě lepší nic nepod-
nikat. Jak vidíme, zástupci moci používají jazyk násilí v jeho nejčistší formě. Tito
zástupci se vůbec nenamáhají zmírnit útlak a nijak neskrývají svou nadvládu.
Naopak, obojí je navenek jasně demonstrováno, přičemž ozbrojené síly jsou si
této skutečnosti plně vědomy. Zástupce moci tak zavléká násilí až do příbytků
kolonizovaných a tím jej současně importuje i do jejich myslí.

Navíc zóny obývané kolonizovanými v žádném případě nedoplňují zóny
obývané kolonisty. Obě území stojí vůči sobě v jednoznačně protikladném po-
stavení, avšak nikoliv v zájmu nějaké vyšší jednoty. Řídí se totiž čistě aristote-
lovskou logikou a podle jednoho z jejích principů se navzájem vylučují: jejich
spojení v jediný celek tedy není možné, jeden z těchto prvků je zde prostě
navíc. Města kolonistů jsou postavena z odolných materiálů, z kamene a z oceli.
Je to osvětlené, vyasfaltované město, v němž popelnice permanentně přeté-
kají neznámými zbytky čehosi, co kolonizovaní v životě nespátřili a o čem se

neodvažovali ani snít. Stejně tak nikdy nespátřili kolonistovy nohy, snad jen pokud se kolonisté koupali v moři, ovšem v takovýchto situacích se kolonizovaný zásadně nacházel v uctivé vzdálenosti od nich. Nohy kolonistů jsou chráněny pevnými botami, ačkoliv ulice jejich měst jsou čisté, hladké, bez jam, výmolů či kamenů. Města kolonistů jsou sytá, líná, jejich břicha jsou neustále plná samých dobrých věcí. Města kolonistů jsou města plná bělochů, cizinců.

Města kolonizovaných, alespoň tedy města domorodců, černošské vesnice, medíny, rezervace jsou nevábná místa, zaplněná obyvateli nevábného vzhledu. Lidé zde přicházejí na svět, aniž by kohokoliv zajímalo, kde a jak. Lidé zde umírají, aniž by kohokoliv zajímalo, kde a jak. Je to svět bez mezer, lidé jsou zde natěsnáni jedni na druhých, stejně tak jejich příbytky jsou natěsnány jeden na druhém. Města kolonizovaných jsou hladová města, prahnoucí po chlebu, masu, botách, uhlí či světle. Města kolonizovaných jsou shrbená města, města na kolenou, města na lopatkách. Jsou to města plná negrů anebo arabášů. Pohled, který kolonizovaný upírá na město kolonisty, je zvrhlý pohled plný závistí. Snů o vlastnictví. O vlastnictví ve všech jeho projevech: moci sedět u kolonistova stolu, spát v jeho posteli, pochopitelně s jeho ženou. Kolonizovaný domorodec, to je bytost ovládaná závistí. Kolonista si toho je vědom, neuniknou mu všechny ty kradmé pohledy, takže musí s hořkostí konstatovat a neustále být ve střehu, poněvadž: „Oni chtějí zabrat naše místo.“ Ano, to je pravda, neexistuje kolonizovaný domorodec, který by alespoň jednou denně nesnil o tom, že nahradí kolonistu.

Tento rozdělený svět, tento svět rozřátý na dvě poloviny obývají dva naprosto odlišné druhy lidí. Originalita koloniálního systému spočívá v tom, že ekonomické vztahy, nerovnost mezi lidmi, propastné rozdíly mezi těmito dvěma světy nikdy nemohou zakrýt lidský rozměr těchto rozporů. Když se zadíváme na koloniální systém v celé jeho bezprostřednosti, nemůže nám uniknout, že naprosto reálnou dělicí čarou mezi oběma světy je (ne)přislusnost k té či oné skupině, k té či oné rase. V koloniích je tedy ekonomická infrastruktura zároveň společenskou nadstavbou. Příčina se stává současně i důsledkem: lidé jsou zde bohatí, poněvadž jsou bílí, jsou bílí, poněvadž jsou bohatí. Z toho důvodu je nutno mírně poopravit veškeré marxistické analýzy v momentě, kdy začneme hovořit o problematice kolonií. Snad s výjimkou učení o předkapitalistické společnosti, důkladně propracovaného samotným Marxem, nenajdeme jediný postulat, který by v koloniálním kontextu nebylo nutno změnit. Poddaný má

ve feudální společnosti naprosto odlišné postavení než rytíř, avšak k tomu, aby tento rozdíl v jejich stavech bylo možné něčím legitimovat, je nutno se odvolávat na Boží zákon. Naproti tomu v koloniích se cizinec, přivandrovalý odjinud, prosazuje pomocí svých děl a svých strojů. Navzdory tomu, že v této zemi již úspěšně zdomácněl, bez ohledu na jeho adaptaci na místní prostředí zůstává kolonista vždy jen cizincem. Postavení oné „vedoucí třídy“ není zpočátku založeno ani na jejich továrnách, ani na jejím majetku, ani na jejich bankovních kontech. Vedoucí třídou je od počátku ta, která přišla odjinud, ta, která se viditelně liší od domorodců, od „těch druhých“.

Násilí, které stálo u zrodu koloniálního systému, které neúnavně asistovalo při destrukci domorodých sociálních vztahů, ničilo bez slítování ekonomické referenční systémy, typický vnější vzhled a styl oblékání, bude kolonizovanými vzýváno a také použito v okamžiku, kdy se masy těchto lidí rozhodnou vzít dějiny do vlastních rukou a vřít se do ulic zakázaných měst. Naprosté rozbití koloniálního systému je dnes velice jasným, velice srozumitelným programem, který si může vzít za svůj kterýkoli jedinec, patřící ke kolonizovanému lidu. Rozložit koloniální systém však neznamená, že po zrušení hranic mezi oběma světy budou zřízeny volné průchody mezi oběma zónami. Zničit koloniální systém totiž neznamená nic více a nic méně než úplně zrušit jednu ze zón, zahrabat ji co nejhlouběji pod zem, anebo vyhnat její obyvatelstvo ze země.

Zpochybnění celého koloniálního systému samotným kolonizovaným domorodcem není racionální názorovou konfrontací. Není akademickou rozpravou o obecných zásadách, nýbrž nezkroutným a neuspořádaným tvrzením originality, prezentované jako originalita absolutní. Koloniální systém je totiž systémem důsledně manichejským. Kolonizátorovi nestačí pouze fyzicky, to znamená pomocí své policie a svého četnictva, oddělit životní prostor kolonizovaných od své obytné zóny. Chce více – a tím lze barvitě ilustrovat totalitární charakter koloniálního vykořisťování – kolonizátor přetváří samotného kolonizovaného v jakousi kvintesenci veškerého zla⁰⁰⁷. Společnost kolonizovaných domorodců není popisována pouze jako společnost postrádající jakékoli hodnoty. Kolonialistovi nestačí pouze tvrdit, že z kolonizované společnosti se

hodnoty dávno vytratily, anebo ještě lépe, že v ní žádné hodnoty nikdy nebyly. Zachází tedy ještě dále: domorodec je označen za imunního vůči veškeré etice, za tvora, jemuž chybí hodnotový systém, ba co více, za tvora popírajícího veškeré hodnoty. Je tedy, řekněme to bez příkras, vyloženým nepřitelem hodnot. V tomto smyslu je tedy absolutním zlem. Je to rozkladný živel, který ničí vše, na co dosáhne, který deformuje a znetvořuje vše, co má jakýkoli nádech estetiky či morálky, je příbytkem zhoubných sil, nevědomým a nepostižitelným nástrojem slepých běsů. A právě proto mohl takový pan Meyer ve francouzském Národním shromáždění zcela vážně prohlásit, že nelze dopustit, aby Francouzská republika byla zprzněna tím, že do ní volně vpustíme alžírský lid. Naše hodnoty by byly nevratně zamořeny nálezem už při prvním kontaktu s kolonizovaným etnikem. Zvyky kolonizovaných, jejich tradice, mýty, ano, především mýty, jsou znaky jejich zaostalosti a jejich v podstatě konstituční mravní zchátralosti. Z toho důvodu je nutno postavit vedle sebe DDT, jež hubí parazity, přenašeče nemocí, a křesťanské náboženství, které rovněž v zárodku hubí hereze, instinkty a podobná zla. Vymýcení žluté zimnice a úspěšně pokračující evangelizace jsou pouze dvě různé části téže snahy. Přesto veškerá vítězoslavná komunikace z nejrůznějších akcí ve skutečnosti pouze dokládají, jak dobře se ujímá sémě odcizení, zaseté do řad kolonizovaného lidu. Nikdo se nesmí divit tomu, že zde hovořím také o křesťanství. Tato církev je v koloniích především církví bělochů, církví cizinců. Neukazuje kolonizovanému cestu k nalezení Boha, nýbrž jej vtěsnává do mantinelů cesty Bělocha, cesty jeho pána, cesty utlačovatele. Rovněž v tomto případě je, jak známo, mnoho povolanych, avšak málo vyvolených.

Tento manicheismus občas dovádí svou vlastní logiku až do krajnosti a kolonizovaného jednoduše odlidští. Přesněji řečeno, udělá z něj zvíře. A tím pádem kolonizátor, jakmile hovoří o kolonizovaném, používá čistě zoologickou terminologii. Dělal se tak narážky na lezení po stromech, o výparech z domorodých sídel, o stádech, pachu, hemžení se, páření se, posuncích. Kolonizátor, jakmile v této souvislosti chce popsat nějaký děj a hledá vhodný výraz, vždy skončí u bestiáře. Průměrný Evropan se nad takovýmto „obrazným“ vyjadřováním pozastavuje jen zřídka. Naproti tomu kolonizovaný, jemuž nemohou uniknout kolonizátorovy záměry a cíle jím plánovaného procesu, okamžitě ví, co se tím myslí. Nekontrolovatelný demografický vývoj, hysterické masy, tváře postrádající jakýkoli náznak lidských rysů, vypasené pupky, beztvary dav, děti, které bezprizorně pobíhají po venku, lenost a válení se na slunci, vegetativní způsob života, to vše je nedílnou součástí koloniálního slovníku. Generál

de Gaulle hovoří o „žluté hrozbě“, zatímco pan Mauriac o černých, hnědých a žlutých masách, které se na nás co nevidět vrhnou. Kolonizovaný to dobře ví a pokaždé jej srdečně rozesměje, když slyší, jak jej ti druzí mají za zvíře. Poněvadž on dobře ví, že žádné zvíře není. A naprosto souběžně s tím, jak objevuje své lidství, začíná brousit ostří svých zbraní, aby tomuto lidství zajistil rozhodující vítězství. A jakmile kolonizovaný začne být jen náznakem lomcovat svými řetězy, znepokojuvat kolonizátora, tak mu pošlou nějaké dobré duše, které mu v rámci jakéhosi „Kongresu o kultuře“ osvětlí specifika a bohatství západních hodnot. Nicméně pokaždé, když přijde řeč na ony západní hodnoty, tak se u kolonizovaného dostaví jistý druh strnutí šíje neboli tetanu. V období dekolonizace se často apeluje na rozum kolonizovaných. Jsou jim předkládány prověřené hodnoty, je jim neustále dokola omíláno, že dekolonizace nesmí znamenat jejich popření, že je naopak nutno se opřít o hodnoty neměnné, časem prověřené a všeobecně uznávané. Ovšem děje se to, že jakmile kolonizovaný slyší řeči o západní kultuře, okamžitě vytahuje svou mačetu anebo se alespoň ujistí, že jí má na dosah ruky. Násilí, jehož pomocí se prosadila nadvláda bělošských hodnot, agresivita, která poznamenala vítěznou konfrontaci těchto hodnot s životním stylem a myšlením kolonizovaných, způsobily, že kolonizovaný se logicky musí okamžitě naježít i při pouhé zmínce o těchto hodnotách. V koloniálním systému totiž kolonizátor neustane ve svém úsilí zadupat kolonizovaného do země, dokud jeho oběť nahlas a zřetelně neuzná převahu „bílých“ hodnot. V procesu dekolonizace se masy kolonizovaného obyvatelstva těm samým hodnotám vysmívají, častují je nadávkami a zvsoka na ně kašlou.

Tento postoj však zpravidla bývá příliš zjevný, poněvadž v průběhu procesu dekolonizace navazují někteří intelektuálové z řad kolonizovaného obyvatelstva dialog s kolonialistickou buržoazií. Během tohoto období je domorodé obyvatelstvo vnímáno jako beztvárá masa. Malá hrstka domorodých individualit, s nimiž se kolonizátorská buržoazie tu a tam měla možnost seznámit, není s to převážit tento bezprostřední dojem a přimět svůj protějšek k tomu, aby začal rozlišovat určité nuance. Naopak, v průběhu osvobozovacího boje se kolonialistická buržoazie horečně snaží o navázání kontaktů s domorodými „elitami“. A právě s těmito elitami pak vedou onen slavný dialog o hodnotách. Kolonialistická buržoazie, jakmile zjistí, že její nadvláda nad nynější kolonií je již neudržitelná, rozhodne se vést alespoň boj na zdrženou v oblasti kultury, hodnot, techniky apod. Přitom by ale nikdy neměla ztrácet ze zřetele fakt, že valná většina kolonizovaného lidu je vůči diskusím na takováto témata naprosto imun-

ní. Pro kolonizovaný lid je tou nejpodstatnější hodnotou půda, poněvadž je ze všech hodnot ta nejmateriatelnější: jedině díky půdě lze získat chléb a současně i důstojnost. Ovšem tato důstojnost nemá naprosto nic společného s důstojností „lidské bytosti“. Oni totiž o té ideální lidské bytosti nikdy neslyšeli. Jediné, co kolonizovaný na této zemi poznal, bylo to, že jej mohli beztrestně zavraždit, zbít, vyhladovět; a žádný učitel morálních pravidel, žádný farář jej nikdy vlastním tělem před ranami nechránili, ani se s ním nedělili o svůj chléb. Pro kolonizovaného totiž být moralistou má velice konkrétní význam, a sice umlčet jednu provzdu kolonizátorovu povýšenost, zlomit vaz násilí, jímž kolonizátor nikdy nešetří, jedním slovem smést jej z povrchu zemského. A tak ona slavná zásada, která říká, že všichni lidé si mají být rovni, bude nádherným způsobem naplněna v koloniích v okamžiku, kdy kolonizovaný prosadí svou rovnost s kolonistou. A možná, že zajde ještě o krok dále – že bude bojovat o to, aby byl více než kolonista. Je třeba si uvědomit, že kolonizovaný se již dávno rozhodl kolonistu nahradit, zaujmout jeho místo. Jak vidíme, celý materiální a morální systém se nakonec zhroutí. Intelektuál, jenž následoval kolonistu v univerzálně-abstraktní rovině, bude usilovat o to, aby kolonista a kolonizovaný mohli v novém uspořádání žít vedle sebe v míru. Avšak co již nebude vidět, poněvadž jeho myšlení již bude do posledního koutu prosáknuto právě kolonialismem, je to, že kolonista, jakmile zmizí koloniální systém, již nebude mít nejmenší zájem zůstat v zemi a koexistovat. Není totiž náhodou, že, a to dokonce ještě před zahájením rozhovorů mezi alžírskou a francouzskou vládou, dala evropská, takzvaná liberální menšina jasně najevo svůj postoj: nepožaduje totiž nic víc a nic méně než dvojí občanství. Tedy tím, že zůstávají ve zcela abstraktní rovině, chtějí kolonisty odsoudit k tomu, aby se odhodlali k velice konkrétnímu kroku do neznáma. Nicméně kolonista dobře ví, že sebelepší rétorika nemůže nahradit realitu.

Kolonizovaný zjišťuje, že žije tentýž život jako kolonista, dýchá tentýž vzduch jako kolonista a srdce mu bije stejným rytmem jako kolonistovi. Zjišťuje, že kolonistova kůže nemá jinou cenu než kůže domorodce. To už je poznání, které je s to způsobit celosvětově slyšitelný otřes. Právě z něho totiž pramení veškeré nové a revoluční jistoty kolonizovaného. Řekne si: jestliže můj život má tutéž hodnotu jako kolonistův, jeho pohled mě již nezasáhne jako blesk ani mě neochromí, po zaslechnutí jeho hlasu už neztuhnu tak, že by se ve mně krve nedořezal. Jeho přítomnost mě už nebude sklíčovat. V podstatě je mi ukradený. Nejen že mi jeho přítomnost už vůbec nevádí, já na něj ke všemu ještě chystám takové léčky, že brzy nebude mít jinou možnost než spasit se útekem.

Koloniální systém se, jak jsme si řekli, vyznačuje dichotomií, kterou ve svém dosahu nastoluje. Dekolonizace znamená opětovné sjednocení prostřednictvím radikálního rozhodnutí šmahem odstranit jeho nesourodost, provést sjednocení na základě národa, v některých případech na základě rasy. Ostatně, je dobře znám výrok rozčilených senegalských vlastenců na adresu lavírování jejich prezidenta Senghora: „Požadovali jsme afrikanizaci vedoucích postí, jenže Senghor spíš afrikanizuje Evropany.“ To tedy znamená, že kolonizovaný má možnost okamžité a absolutní zpětné kontroly, zda dekolonizace skutečně proběhla či nikoliv: minimálním kritériem přitom je, aby se v dekolonizované společnosti poslední stali prvními.

Avšak kolonizovaný intelektuál přináší další varianty této petice a nedostatek argumentů jej zjevně netrápí: administrativní vedoucí pracovníci, technici, specialisté. Prostý kolonizovaný domorodec si ovšem tyto úhybné manévry vykládá jako zjevnou sabotáž, a tak se tu a tam nechává slyšet, že: „To nám tedy ta naše slavná nezávislost snad ani nestála za to...“

V kolonizovaných oblastech, tam, kde probíhal regulérní národně-osvobozenecký boj, všude tam, kde byla prolévána krev lidu a kde fáze ozbrojeného boje trvala dostatečně dlouho na to, aby podnítila příliv intelektuálů do lidových center, můžeme konstatovat, že dochází ke zjevnému vymazání nadstavby, kterou tato inteligence načerpala v buržoazních kruzích koloniální společnosti. Ve svém narcisistickém monologu usilovala kolonialistická buržoazie prostřednictvím svých vysokoškolských pedagogů zejména o to, aby co nehlouběji zakotvila v myslích příslušníků kolonizovaného národa, že samotné principy jsou věčné, a to i navzdory veškerým pochybením ze strany lidí, kteří je mají aplikovat. Principy západní kultury, pochopitelně. Kolonizovaný intelektuál tyto názory akceptoval jako opodstatněné, a tak se kdesi v některém nenápadném záhybu jeho mozku vyčlenilo centrum, jehož úkolem bylo bděle střežit náš řecko-římský kulturní základ a v případě potřeby se stavět na jeho obranu. Potom ale došlo k tomu, že během národně-osvobozeneckého boje, v okamžiku, kdy kolonizovaný intelektuál obnovil ztracený kontakt s lidem, rozplynula se tato uměle vytvořená stráž jako dým. Veškeré antické hodnoty, triumf lidské bytosti, jednoznačnosti a krásna, se stávají bezcennými, bezbarvými a zoufale neživými cetkami. Všechny ty ohnivé projevy a vybroušené elaboráty, které se dříve tolik snažily jej přesvědčit, se rázem stávají beztvarymi slepenci prázdných slov. Tyto hodnoty, které se tvářily, že zušlechťí jeho duši,

se ukázaly být nepoužitelnými, poněvadž se nijak netýkají konkrétního boje, do něhož se jeho lid pustil.

Tedy individualismus především. Kolonizovaný intelektuál se od svých pánů naučil, že jedinec se musí umět prosadit. Kolonialistická buržoazie doslova úderem kladiva vtlokala kolonizovanému intelektuálovi do hlavy svou vlastní představu společnosti jako sdružení nezávislých jedinců, z nichž každý se důsledně uzavírá – buď do své subjektivity, anebo do svého bohatství, případně do svého myšlenkového světa. Kolonizovaný intelektuál, který bude mít to štěstí, že se v průběhu národněosvobozeneckého boje bude moci vnořit zpět do lůna svého lidu, si jasně uvědomí, jak je tato teorie pochybená. Formy a organizační systém boje mu vloží do úst naprosto nezvyklý slovník. Bratr, sestra, kamarád, to vše jsou slova, která kolonialistická buržoazie přísně zakazuje, neboť si je vykládá tak, že kdo řekne „můj bratr“, myslí tím „moje peněženka“, a kdo řekne „můj kamarád“, říká vlastně „můj způsob, jak vás obelstít“. Kolonizovaný intelektuál tedy přihlíží jakési monstrózní veřejné popravě všech svých dosavadních idolů: egoismu, arogantnímu svalování viny na druhé, hloupé, až dětinské touze mít vždy poslední slovo. Tento kolonizovaný intelektuál, rozleptaný prostřednictvím kolonialistické kultury, si rovněž uvědomí konzistentnost jednání vesnických shromáždění, hutnost porad lidových komisí či mimořádnou plodnost schůzí kteréhokoliv z bloků či výborů. Věc každého z účastníků totiž ani na okamžik nepřestává být věcí všech přítomných, poněvadž v případě odhalení budou buď *všichni* zajati cizineckou legií, a tedy všichni do jednoho pozabíjeni, anebo se *všichni* zachrání. Zásada „pomoz si sám“, tato ateistická cesta ke spáse, není v daných podmínkách nikterak vítána.

Již nějaký čas se hojně hovoří také o sebekritice: avšak uvědomuje si vůbec někdo, že sebekritika je především africká instituce? Ať již hovoříme o severoafrických džemaách⁰⁰⁸ anebo o lidových shromážděních v západní Africe, tradice těchto krajů vyžaduje, aby veškeré konflikty vzniklé ve vesnici byly řešeny veřejně. Sebekritika na veřejnosti, proč ne, jen s tím drobným rozdílem, že zde má své nezastupitelné místo i špetka humoru, poněvadž všichni jsou uvolnění, poněvadž všichni v konečném důsledku chtějí totéž. Chladný kalkul, významné mlčení, postranní úmysly, klíčky a úhybné manévry, tajnosti před ostatními, to vše intelektuál postupně opouští, tak jak se postupně odevzdává

prostředí svého lidu. Jistěže můžeme prohlašovat, že společnost, která člověka obklopuje, jej pohltí a přetvoří si jej k obrazu svému, že vydává svou vlastní charakteristickou zář, díky níž šíří svou vlastní pravdu.

Avšak dekolonizace probíhá rovněž v oblastech, které neprodělaly v důsledku národněosvobozeneckých bojů dostatečně citelné otřesy a v nichž nalezneme dostatek právě takových intelektuálů, kteří se řídí heslem „pomoz si sám“, kteří jsou prohnání a lstiví. Konkrétně u nich lze pozorovat v čistě a nedotčené podobě právě to chování a myšlení, které tito intelektuálové získali prostřednictvím styku s kolonialistickou buržoazií. Rozmazlené děti, včera hýčkané kolonialistickým systémem, dnes národními státními orgány, čile organizují drancování toho mála, co ještě zbylo z přírodního bohatství právě osvobozeného národa. Ve svém snažení jsou nemilosrdní a pomocí různých čachrů a legálních krádeží typu export – import, akciové společnosti, hra na burze, obcházení zákona se povznášejí vysoko nad bídu, která se stala celonárodním standardem. Vytrvale volají po znárodnění obchodních společností, jinými slovy po tom, aby ty skutečně dobré obchody byly vyhrazeny pouze příslušníkům jejich národa. V jejich doktríně tedy nejde o nic jiného než o halasně prosazovaný požadavek vyhlásit znárodnění okrádání národa. V této materiální poušti raných let národního státu, v onom takzvaném období utahování opasků, na ně jejich úspěšná zlodějina záhy obrací nejdříve hněv lidu a poté i fyzické násilí. Tento nezávislý a přitom – v africkém i celosvětovém měřítku – nuzně žijící lid nabývá sociálního uvědomění vskutku závatnou rychlostí. To bezpochyby neunikne chápání malých individualit.

Abys mohl asimilovat kulturu utlačovatele a abys se odvážil se v ní pohybovat, musí kolonizovaný něčím zaplatit. Například tím, že si mimo jiné musel osvojit myšlení koloniální buržoazie. To se projevuje zejména v neschopnosti kolonizovaného intelektuála vést dialog. Je to tím, že není schopen se upozadit vzhledem k předmětu diskuse či vzhledem k myšlence. Avšak jakmile za něco brojí uprostřed svého lidu, kráčí od úspěchu k úspěchu. Je doslova a do písmene odzbrojen poctivostí a upřímností lidu. Riziko, které na něj číhá za každým rohem, je to, že by mohl sklouznout k populismu. Pak se mění v obyčejnou hlásnou troubu lidových mas, která každý jeho vzdech převádí do zvučných proklamací. Jenomže on takový feláh⁰⁰⁹ či nezaměstnaný, jedním slovem hladový člověk, neklade

vysoké nároky na pravdivost. Oni o sobě nemusejí vehementně tvrdit, že jsou ztělesněním pravdy, poněvadž celá jejich bytost stojí na pravdivých základech.

Přitom průměrný intelektuál se v tomto období chová, objektivně vzato, jako prachmizerný oportunist. On v podstatě vůbec nezanechal svého klíčkování. Lid ale nikdy neměl v úmyslu jej odehnat anebo zahnat do kouta. Lid pouze vždy požadoval, aby vše bylo společné. Začlenění kolonizovaného intelektuála do lidových mas bude v jeho případě zpomaleno existencí jakéhosi podivného kultu detailů, který se u něho projevuje. Není to tedy tím, že by lid sabotoval jakoukoli přesnější analýzu. Naopak, lid miluje, když je mu něco srozumitelně vysvětlováno, rád se seznamuje s jednotlivými stavebními kameny nějaké úvahy, je nadšen, když mu někdo přesně vysvětlí, jakou cestou se má ubírat. Jenomže kolonizovaný intelektuál se na počátku svého soužití s lidem rozhoduje, že bude upřednostňovat detaily, a daří se mu to natolik, že naprosto ztrácí ze zřetele porážku kolonialismu, tedy hlavní cíl hnutí. Je stržen a dezorientován mnohotvárností boje, má tendenci upínat se na čistě lokální problémy, jimž se věnuje sice horlivě, avšak téměř pokaždé s přehnanou pompézností. Nedaří se mu permanentně vnímat naráz vše důležité. V této hrůzné míchačce a drtičce, kterou lidová revoluce bezpochyby je, tedy zavádí pojem disciplín, specializací a oborů. Jakmile je – obrazně řečeno – nasazen na konkrétním úseku fronty, naráz ztrácí přehled o celkovém vývoji situace, a tak v případě lokálního neúspěchu snadno propadá pochybnostem, ne-li přímo beznadějí. Naproti tomu lid, ten již od samého počátku zaujímá naprosto globální postoje. Půdu a chléb: co můžu udělat pro to, abych je získal? Kupodivu tento zdánlivě omezený, zúžený a ryze účelový přístup lidu k věci je v konečném důsledku tou nejpřínosnější a nejefektivnější taktikou.

Naši pozornost si zaslouží rovněž problematika pravdy. V lůně lidu je pravda trvale výlučnou záležitostí národa. Žádná absolutní pravda, žádné přednášky o transparentnosti duše jej nemohou v tomto postoji zvíkat. A tak na lži kolonialistického systému odpovídá kolonizovaný stejnou lží. Ke svým krajanům se chová otevřeně, z pohledu kolonistů je jeho chování křečovitě a nečitelné. Pravdou je to, co přispívá k rozkladu koloniálního režimu, to, co utváří identitu jeho národa. Pravdou je to, co chrání domorodce a co přispívá ke zkáze cizinců. V rámci koloniální společnosti pravda neexistuje. A dobro je jednoduše to, co jim škodí.

Je tedy vidět, že prvotní manicheismus, na němž byla založena koloniální společnost, zůstal v podstatě nedotčen až do období dekolonizace. A sice v tom smyslu, že kolonista nikdy nepřestane být nepřitelem, antagonistickým prvkem, jinými slovy – zůstane-li, je synem smrti. Utláčovatel ve svém teritoriu nastartuje pohyb, pohyb nadvlády, vykořisťování, drancování. Přitom v okolním prostoru ona neustále odíraná, pleněná, prostě kolonizovaná věc tento pohyb udržuje, jak jen může – a neustále přitom osciluje mezi chatrčí ve svém kraji a paláci a doky, reprezentujícími „mateřskou“ zemi. V této zóně, kde ustrnul veškerý pohyb, je omezený prostor, palmové listy se klátí ve větru pod bílými oblaky, mořský příboj se odráží od kamenů na pobřeží, suroviny proudí sem a tam, což je ospravedlněním přítomnosti kolonisty, zatímco kolonizovaný, schoulen, více mrtvý než živý, pohroužen do sebe sní pořád dokola jeden a týž sen. Přitom ale dějiny píše jednoznačně kolonizátor. Jeho život je ohromující epopejí, hotovou odyseou. Je tedy absolutním počátkem všeho: „Jedině my jsme z této země učinili to, čím dnes je.“ Kolonista je tedy prezentován jako jediná záruka kontinuity: „Pokud tady jednou nebudeme, bez nás všechno přijde vniveč a v této zemi opět zavládne středověk.“ Proti němu stojí otupělé bytosti, které zevnitř rozežírají nemoci a „zvyky předků“, jež jsou takřka základovou horninou pro průkopnictví kolonialistické formy merkantilismu.

Dějiny tedy píše kolonizátor a je si toho dobře vědom. A poněvadž se neustále odvolává na historii mateřské země, jasně tím ukazuje, že on sám je její prodlouženou rukou. Dějiny, jež psal, však rozhodně nejsou dějinami té země, kterou vyplenil, nýbrž dějinami jejího národa, pokud jde o loupeže, znásilnění a týrání hladem. Pasivita, k níž je kolonizovaný odsouzen, může skončit teprve tehdy, až se kolonizovaný rozhodne ukončit dějiny kolonizace, tedy dějiny drancování, a tím začít psát vlastní, národní dějiny, dějiny dekolonizace.

Vnitřně rozdělený svět, manicheistický, strnulý svět, svět soch: socha generála, který toto území dobyl, socha inženýra, jenž postavil tento most. Sebejistý svět, který všemi těmi kameny, z nichž je vybudován, drtí bedra, zjizvená od ran bičem. Takový je tedy svět kolonialismu. Domorodec se tak stává ustájeným živočichem, *apartheid* totiž není ničím jiným než způsobem, jak v podmínkách kolonialistické společnosti zajistit rozkastování světa. První věcí, která je domorodci vštěpována, je to, že se smí zdržovat pouze na vyhrazených místech, že nesmí překračovat stanovené hranice. A právě proto jsou sny domorodců sny aktivními, sny akčními, sny agresivními. Zdá se mi, že skáču, že plavu,

že běžím, že šplhám. Zdá se mi, že se řehtám, až se za břicho popadám, když se jedním skokem dostanu na druhý břeh řeky, že mě pronásledují stáda automobilů, která mě ale nikdy nedohoní. V období kolonizace u kolonizovaných tedy v době mezi devátou hodinou večerní a šestou hodinou ranní nepřetržitě pracují sebeosvobozovací mechanismy.

Kolonizovaný domorodec dá této agresivitě, která sedimentovala v jeho svalech, průchod nejprve proti svým sousedům. To je přesně to období, kdy jsou černoši jeden na druhého jako psi a policisté ani soudci nevědí, kde jim hlava stojí, poněvadž jsou zahlceni pro ně nepochopitelným nárůstem kriminality severoafrického obyvatelstva. Ještě budeme mít příležitost se nad tímto jevem zamyslet⁰¹⁰. V podmínkách kolonialistického uspořádání společnosti se kolonizovaný domorodec nachází ve stavu permanentního napětí. Poněvadž kolonialistická společnost je nepřátelským prostředím, které sice zavrhuje, ale které v něm zároveň budí závist. Již byla řeč o tom, že kolonizovaný neustále sní o tom, že jednoho dne zabere kolonistovo místo. Ne proto, aby se sám stal kolonistou, ale proto, aby kolonistu nahradil. Toto nepřátelské, dusné, agresivní prostředí, které každým svým projevem odstrkuje kolonizované masy, nepředstavuje jenom peklo, od něhož by byl rád co nejrychleji co nejdál, nýbrž naopak ráj, který sice má na dosah ruky, avšak který hlídají děsiví psi s očima jako mlýnské kameny.

Kolonizovaný je tak neustále ve střehu, poněvadž těžko luští složitý kód koloniální společnosti, a proto nikdy neví, kterou z hranic opět překročil. Podle pravidel hry, která stanovil kolonialista, je na kolonizovaném systematicky uplatňován princip presumpce viny. Vina kolonizovaného tedy není ani tak reálné provinění, jako spíše jistý druh prokletí či permanentní hrozba, visící nad ním jako Damoklův meč. Proto také v hloubi své duše kolonizovaný domorodec neuznává žádné instituce. Je sice zotročen, avšak nikdy se nestal domácím zvířetem. Je automaticky považován za méněcenného, avšak nikdy o své méněcennosti nebyl vnitřně přesvědčen. Trpělivě vyčkává, až kolonista poleví ve své pozornosti – pak mu půjde po krku. Kolonizovaný má nepřetržitý svalový tonus, bez oddechu čeká na svou příležitost. Není to tím, že by byl vyděšený a plný obav. Nikoliv, on je naopak odhodlán při první příležitosti přestat být lovnou zvěř a stát se lovcem. Kolonizovaný je permanentně pronásledovaný člověk,

jenž ale bez ustání sní o tom, že se stane pronásledovatelem. Sociální symboly – četníci, zvuk polnice v kasárnách, vojenské přehlídky a vlající prapor tam nahoře – jsou inhibitory a zároveň jej vzrušují. Neznamenaají totiž: „Nic nepodnikej!“, nýbrž: „Dobře se připrav, než začneš!“ A pokud by kolonizovaný snad někdy podlehl pokušení nechat se uklíbat, pozapomenout, tak kolonistova arogance na jedné straně a jeho neustálé hledání skulin v koloniálním systému na straně druhé mu vždy neodbytně připomenou, že chvíli rozhodného střetu nelze odkládat do nekonečna. Nutkání jít a jednoho dne zabrat kolonizátorovo místo udržuje v jeho svalech tonus, jenž neochabne ani na jedinou minutu. Jak známo, v situaci, kdy je člověk vystaven určitým emočním tlakům, může být přítomnost překážky naopak právě tím rozhodujícím impulzem, který jej přiměje jednat.

Vztahy kolonista – kolonizovaný jsou vztahy skupinovými, kde masa stojí proti mase. Je-li v přesile, kolonista rád demonstruje svou sílu. Je totiž ve své podstatě exhibicionista. Jeho potřeba bezpečí jej nutí k tomu, aby kolonizovanému neustále nahlas připomínal, kdo je tu pánem. Kolonista tak v kolonizovaném vytrvale přizívuje hněv, který v něm však zadusí těsně předtím, než jej kolonizovaný stihne nějakým způsobem ventilovat. Kolonizovaný je tak uvězněn v osidlech kolonialismu. A my již dobře víme, že kolonizátor tím nedosáhne nic víc, než jen jakousi pseudostrnulost kolonizovaného. Svalový tonus kolonizovaného se periodicky vybíjí v explozích krvežíznivého násilí: kmenové rozbroje, války klanů, boje mezi jednotlivci.

Pokud jde o boje mezi jednotlivci, zde jsme bohužel svědky absolutní negace zdravého rozumu. Zatímco kolonizátor či jeho policista mohou kolonizovaného bít, ponižovat, srážet jej na kolena, jak je den dlouhý, výsledkem není nic než to, že kolonizovaný při sebemenším náznaku nepřátelství či agresivity ze strany jiného kolonizovaného na něj okamžitě vytahuje nůž. Poněvadž posledním útočištěm psychiky kolonizovaného je to, že bude bránit svou osobnost alespoň proti těm, kteří s ním sdílejí stejný osud. Kmenové války pouze posilují starou nenávisť, uloženou do paměti generacemi předků. A kolonizovaný se tím, že se po hlavě vrhá do víru msty, pokouší sám sebe přesvědčit o tom, že kolonialismus vlastně neexistuje, že všechno je tak, jak bývalo dříve, že byla zachována kontinuita historie. V tomto případě tedy můžeme naprosto zřetelně pozorovat, jak jsou na úrovni společenství spouštěny úhybné psychologické mechanismy, jako by koupel v krvi vlastního bratra umožnila nevidět překážku, odložit na pozdější dobu nevyhnutelné rozhodnutí – to, které nakonec pove-

de k ozbrojenému boji proti kolonialismu. Kolektivní autodestrukce probíhající zcela viditelně, formou kmenových válek – což je jeden ze způsobů, jímž kolonizovaný domorodec může uvolnit své svalové napětí. Všechna takováto jednání jsou pouze sebedestruktivními reflexy tváří v tvář zjevnému nebezpečí, jistým druhem suicidálního jednání, jenž utvrzuje kolonizátora, jehož život a nadvláda se tímto způsobem jenom upevňují, v přesvědčení, že tito lidé jednoduše nemají rozum. Rovněž prostřednictvím náboženské víry se kolonizovanému rovněž dobře daří zapomenout na kolonistovu existenci. Díky tomuto fatalismu je utlačovatel zbaven veškeré iniciativy, s tím, že příčina všeho zla, veškeré bídy a veškerá nepřízeň osudu vychází z rukou Božích. Jedinec se tak smiřuje se všemi nepravostmi, které se dějí z Božího rozhodnutí, plazí se před kolonistou i svým osudem po zemi, a poněvadž tímto způsobem nalezl jistý druh vnitřní rovnováhy, stojí nyní před světem jako zosobnění vnitřního klidu, s tváří jako vytesanou z kamene.

Mezitím však život jde dál a kolonizovaný brzdí projevy své agresivity děsivými mýty, které jsou tak rozšířené právě v zaostalých společnostech: zlí duchové, kteří zasáhnou pokaždé, když se člověk vzepře, fantastická stvoření napůl člověk, napůl leopard, nebo napůl člověk, napůl had, šestinozí psi, zombie, nevyčerpatelný rezervoár přízraků od trpasličích bytostí až po obry vytváří kolem kolonizovaného svět plný zákazů, závor a rizik, který je ještě děsivější než realita kolonialismu. Tato magická nadstavba, již je proscena domorodá společnost, plní v rámci systému fungování chlípné ekonomiky svou přesně vymezenou funkci. Jedním z charakteristických rysů zaostalých společností je to, že libido zůstává v první řadě doménou skupiny, zejména rodiny. Viz například onen všeobecně známý a etnografy podrobně popsaný zvyk, že pokud v těchto společnostech má muž sen o pohlavním styku s jinou než vlastní ženou, musí jej veřejně oznámit a zaplatit buď odškodné v naturálních nebo odpracovat určitý počet dní ve prospěch jejího manžela či poškozené rodiny. To mimo jiné ukazuje, jak velký význam je v takzvaných předhistorických společnostech přikládán nevědomí.

Dusná atmosféra plná mýtů a magie, která mi nahání husí kůži, se chová jako nezpochybnitelná realita. Tím, že mě děsí, mě rovněž začleňuje do tradic, do dějin mého kraje či mého kmene, a současně mi také dodává klidu, díky ní získávám určitý status, něco jako rodný list. Rovina tajemna je v zaostalých zemích kolektivní rovinou, opírající se výlučně o sílu magie. Tím, že mě lapila do svých osidel,

z nichž není úniku, a v nichž se činy opakují s takřka krystalickou neměnností, se potvrzuje stabilita mého světa, stabilita našeho světa. Ze zombie, a na to můžete vzít jed, jde totiž daleko větší hrůza než z kolonistů. A problémem pak již není to, jak se vyrovnat se světem kolonialismu, řinčícím zbraněmi, a jeho pravidly, nýbrž že se člověk musí třikrát rozmyslet, než se vymocí, odplivne si anebo si večer někam vyrazí.

Nadpřirozené, čarovné síly se projevují jako nečekaně niterné, nečekaně úzce spojené s jedincovým jástvem. Přitom kolonizátorova síla se v porovnání s ní ukazuje jako nepoměrně méně mocná, poněvadž se profiluje jako výlučně cizorodá. Po pravdě řečeno: proti ní ani není třeba vyloženě bojovat, a to zejména proto, že je tak strašlivě protikladná vzhledem k mytickým strukturám. Jak tedy vidíme, vše vyřeší permanentní konfrontace ve světě představ a přeludů.

Ovšem v realitě národněosvobozeneckého boje se tento lid, jenž se kdysi s takovou oblibou zdržoval ve sférách ireálna, tento národ, často zachvácený nepopsatelnou hrůzou, avšak nesmírně šťastný, že se může vrhat do víru snění, tento národ se najednou zcela rozpadne, od základů se reorganizuje, aby pak v krvi a slzách prožil zrod nebývale reálných a nebývale bezprostředních konfrontací. Zásobovat mudžahedíny potravinami, stavět hlídky, podporovat rodiny, které přišly o zdroj obživy, nahradit padlého či uvězněného živitele – to vše jsou naprosto konkrétní úkoly, jejichž splnění leží po dobu národně-osvobozeneckého boje zcela a beze zbytku na bedrech lidu.

V koloniálním systému je citovost kolonizovaného udržována na povrchu jako otevřená rána, jež uhýbá před stékajícím praménkem žíraviny. A psychika se stahuje dovnitř, stírá se, vybíjí se formou svalových projevů, které všem těm velice moudrým mužům prozradily, že kolonizovaný je ve svém jádru obyčejný hysterik. Tato erigovaná citovost, při níž se jej snaží přistihnout slídlivové, kteří jsou sice neviditelní, ale přitom nepřetržitě komunikují s jádrem osobnosti, nakonec najde zalíbení v erotice a prostopášnosti, která pro daného jedince nebude ničím jiným než nevyčerpatelným zdrojem problémů.

Na druhé straně téže mince zase vidíme kolonizovaného, jak se do prostého umdlení oddává více nebo méně extatickým tancům. A právě proto musí jakékoli studium koloniálního systému nutně začít pochopením takových jevů, jakými jsou tanec a posedlost. Jakákoli relaxace kolonizovaného se nutně

musí zvrhnout v naprostou svalovou orgii, v jejímž průběhu se ta nejdřív agresivita a to nejbezprostřednější násilí odvádějí jiným směrem, transformují v něco jiného, zkrátka nechají vysyčet do prázdna. Taneční kruh je přitom zónou naprosté benevolence. Jednak chrání a jednak poskytuje volnost. V určený den a hodinu se muži a ženy sejdou na určeném místě, kde před přísnými zraky kmene začnou provozovat prazvláštní pantomimu, jež na první pohled vypadá jako naprosto chaotická, avšak ve skutečnosti se odehrává podle velice přísných pravidel, přičemž v nejrůznějších gestech, potřásání hlavou, prohýbání páteře a trhavých záklonech celého těla lze číst jako v otevřené knize grandiózní příběh úsilí celého společenství, které vymítá ďáblы, oprostuje se od všeho zlého, vypráví o tom, co jej pálí. Uvnitř kruhu je dovoleno vše... Návrší, na něž vystoupili, jako by chtěli být blíže měsíci, či břeh řeky, na němž stanuli, jako by tím chtěli ukázat příbuznost tance s rituální očišťovnou, mytí rukou, očištné koupele jsou pro ně svatými místy. Vše je dovoleno, poněvadž ve skutečnosti se scházejí jedině proto, aby uvolnili nahromaděné libido, potlačovanou agresivitu, aby tomu všemu dali volný průchod jako erupci vulkánu. Symbolické zabíjení, figurativní přepady, imaginární několikanásobné vraždy, to vše musí ven. Všechna ta zlost, usazená uvnitř, vytéká s temným hukotem, stejně jako proud lávy.

Stačí už jen jediný krůček a můžete sklouznout do naprosté posedlosti. Po pravdě řečeno, tyto seance jsou ale organizovány právě proto, aby člověka naopak zbavily některé z posedlostí: vampyrismu, posedlosti džinem či zombii, anebo Legbou, oním proslulým božstvem kultu voodoo. Tyto případy rozpadu osobnosti, zdvojení, rozpolcení mají v první řadě svou nezastupitelnou ekonomickou funkci pro udržení stability kolonialistického systému. Na cestě tam byli muži i ženy netrpěliví, nedočkaví, nervózně přešlapovali. Po skončení obřadu se do vesnice navrací klid, mír a pokoj.

V průběhu národněosvobozeneckého boje však můžeme pozorovat poněkud svébytný proces odklonu od těchto praktik. Domorodec zahnaný do kouta, s nožem na krku, respektive, abychom byli zcela přesní, s elektrodami na genitáliích, je donucen k tomu, aby přestal vyprávět tyto báchorky.

Po dlouhých letech irealismu, po dobách, kdy se oddával těm nejnepravděpodobnějším fantaziím, kolonizovaný se samopalem v ruce se utkává s jedinou veličinou, která pochybovala o jeho existenci: s kolonialismem. A mladý koloni-

zovaný, jenž vyrůstá ve strhující atmosféře lomozu železa a záře plamenů, se mu s klidem v duši může vysmívat – on se jich totiž nikdy nevzdá – nevzdá se svých předků – zombie, dvojhavých koňů, mrtvých, vstávajících z hrobů anebo džinů, kteří využijí třeba jen pouhého vašeho zívnutí, aby se dostali dovnitř vašeho těla. Kolonizovaný postupně objevuje realitu a postupně ji také přetváří v procesu své praxe, při každém použití násilí, v průběhu realizace svého velkolepého osvobozenického díla.

Měli jsme možnost pozorovat, že během celého koloniálního období se násilí, ač bývalo aplikováno naprosto bezhlavě, nakonec stejně minulo účinkem. Měli jsme možnost pozorovat, jak byly ventilovány reakce na toto násilí prostřednictvím emocionálních výlevů, a to formou tance anebo formou posedlosti. Měli jsme možnost pozorovat, jak se vybíjí v bratrovražedných bojích. Problém, před nímž nyní stojíme, je, že je nutno toto násilí ovládnout a zaměřit jej jiným směrem. Zatímco dříve se vyžívalo v mýtech a nešetřilo silami při hledání dalších a dalších příležitostí ke kolektivním sebevraždám, právě v nových podmínkách může nabrat naprosto odlišný kurz.

V politicko-taktické a historické rovině náhle díky osvobození bývalých kolonií před námi v současné době vyvstává teoretický problém zásadního významu; a sice kdy lze s jistotou říci, že situace již uzrála pro zahájení národněosvobozeneckého boje? Kdo má být jeho předvojem? Jelikož dekolonizace může proběhnout nejrůznější formou, rozum se zdráhá direktivně rozlišovat mezi skutečnou a nepravou dekolonizací. Jak dále uvidíme, politicky angažovaný člověk se musí rozhodnout, jaké použije prostředky či jakou zvolí taktiku k dosažení svého cíle, jinými slovy musí vybrat způsob provedení a organizační strukturu. Krom toho momentálně již není řeč pouze o někdejších slepém voluntarismu se všemi jeho neskutečně reakčními průvodními jevy.

Existují vůbec takové síly, které by mohly v koloniálním období nabídnout násilí, jehož je kolonizovaný připraven se dopustit, nový směr, nové pole působnosti? Začneme u politických stran a intelektuálních či obchodních elit. Některé politické formace charakterizuje to, že sice proklamují určité principy, avšak nevydají jasné pokyny pro jejich naplnění. Veškeré aktivity těchto nacionalistických politických stran během koloniálního období jsou aktivity ryze elektoralistické povahy, tedy vydávání politicko-filosofických pojednání o problematice práva na sebeurčení národů, práva člověka na chléb a důstojnost

a nepřetržitým ubezpečováním o oprávněnosti zásady „jeden muž – jeden hlas“. Nacionalistické politické strany nikdy nezdůrazňují nezbytnost řešení problému silou, poněvadž jejich cílem není důsledně vzato radikální přeměna celého systému. Pacifisté, legalisté, jedním slovem zastánci pořádku... nového pořádku, a tyto politické formace se neustále obracejí na kolonialistickou buržoazii s jedním a tímž, pro ně naprosto zásadním požadavkem: „Dejte nám větší moc.“ Pokud jde o specifický problém násilí, v této otázce jsou elity naprosto bezradné. Mají sice násilnické řeči, ale reformistické postoje. Jakmile některý příslušník politické reprezentace nacionalisticky smýšlející buržoazie něco řekne, jedním dechem dá najevo, že to ve skutečnosti vlastně tak nemyslí.

Tento pro nacionalisticky orientované politické strany naprosto charakteristický rys má dvojitou příčinu – jak složení jejich vedení, tak i zároveň složení jejich politické klientely. Politická klientela nacionalistických politických stran je především obyvatelstvo měst. Tito dělníci, učitelé, drobní řemeslníci a obchodníci, kteří začali – pochopitelně s přiměřeným ziskem – profitovat z koloniálního systému, mají své vlastní zájmy. O co tedy tato politická klientela usiluje, je zlepšení svých životních podmínek, zvýšení mezd. Dialog mezi těmito politickými stranami a kolonialismem v podstatě nikdy nebyl přerušen. Diskutuje se o politickém uspořádání, o volebním zastoupení, o svobodě tisku, o svobodě spolčování. Diskutuje se o reformách. Potom se nelze divit tomu, že se v zastoupeních ryze „kontinentálních“ politických formací objevují ve velkém počtu také militantní domorodci. Tito domorodci bojují pod prapory, na nichž jsou napsány poněkud abstraktní cíle: „Veškerou moc proletariátu“, avšak přitom zapomínají, že v první řadě je třeba vést boj za osvobození vlastního národa. Kolonizovaný intelektuál sublimoval svou agresivitu do špatně skrývané touhy proniknout do vedoucí kasty koloniální společnosti. Dal tedy tuto agresivitu do služeb vlastních, individualistických zájmů. Touto cestou poměrně snadno vzniká nová společenská vrstva individuálně osvobozených, propuštěných otroků. Takový intelektuál požaduje, aby tato vrstva měla možnost dále se rozrůstat, organizovat se a vytvořit zcela regulérní společenskou třídu. Naproti tomu lidové masy nikterak nemají v úmyslu zvyšovat šance jednotlivců na individuální úspěch. Lid nechce dosáhnout statusu kolonizátora, nýbrž zaujmout jeho místo. Velká většina kolonizovaných chce získat kolonizátorův statek. Oni nemají sebemenší zájem s kolonizátorem jakkoliv soutěžit. Oni chtějí jeho místo.

Propaganda většiny nacionalisticky zaměřených stran systematicky ponechává rolnictvo stranou pozornosti. Přitom však je naprosto jasné, že v koloniích je jedinou skutečně revoluční silou právě rolnictvo. Nemá totiž co ztratit a získat může vše. Rolník jakožto člověk společensky deklasovaný, vyhladovělý a vykořisťovaný, totiž nejrychleji ze všech zjistí, že v jeho situaci pomůže jen a pouze násilí. Pro něj neexistuje kompromis, neexistuje žádná možnost urovnání konfliktu. Kolonizace či dekolonizace, obojí vyjde nastejno, poněvadž obojí není v zásadě nic jiného než určitý poměr sil. Vykořisťovaný dřív či později zjistí, že jakákoli snaha o osvobození předpokládá především použití síly. Například když v roce 1956, poté, co pan Guy Mollet musel kapitulovat před alžírskými kolonisty, konstatovala ve svém proslulém prohlášení Fronta národního osvobození⁰¹¹, že kolonialismus neustoupí, dokud nebude mít nůž na krku, nepřipadla tehdy žádnému Alžírčanovi tato slova příliš ostrá. Zmíněné prohlášení pouze vyjadřovalo to, co všichni Alžírčané cítili v hloubi duše: že kolonialismus není žádnou abstraktní ideovou líhň, ani tělem obdařeným rozumem. Že je naopak násilím ve své čisté podobě a nesklonil se před ničím jiným než před ještě hrubším násilím.

V okamžiku pravdy však do hry vstupuje kolonialistická buržoazie, která až dosud ani nedutala. A najednou zavádí nový pojem, jenž je, po pravdě řečeno, výtvorem koloniálního systému: nenásilí. Ve své ryzí formě sděluje pojem nenásilí intelektuálním a ekonomickým elitám kolonizovaného obyvatelstva, že kolonialistická buržoazie má s nimi naprosto shodné zájmy, tudíž je nanejvýš potřebné, co víc, naléhavě nutné, aby v obecném zájmu bylo dosaženo dohody. Požadavek nenásilí je pokusem o to vyřešit koloniální problém u kulatého stolu dříve, než dojde k činům s nevratnými důsledky, k jakémukoli krveprolítí, jakémukoli politováníhodnému činu. Pokud by ale lidové masy nečekaly, až kolem kulatého stolu budou stát židle, a naslouchaly pouze svému vnitřnímu hlasu, začaly zapalovat požáry a páchat atentáty, uvidíte, že v ten moment se „elity“ a vedení buržoazních nacionalistických stran poženou za kolonialisty a budou bědovat: „Situace je kritická! Nikdo neví, jak to skončí, musíme najít nějaké řešení, nějaký kompromis.“

Ovšem jakékoli kompromisní řešení je v procesu dekolonizace velice zajímavou veličinou, poněvadž je na hony vzdálené tomu, aby bylo řešením

jednoduchým. Je tomu tak proto, že za dané situace se kompromis týká jak samotného koloniálního systému, tak i zároveň mladé národní buržoazie. Zastánci koloniálního systému si začínou uvědomovat, že lidové masy by mohly všechno zničit. Vyhazují do povětří mosty, ničí zemědělské usedlosti, provádějí represivní akce, válka tvrdě dopadá na ekonomiku země. Kompromis je rovněž v zájmu národní buržoazie, která není schopna předvídat možné důsledky této smršťe a v hloubi duše se obává, že bude již řádícím orkánem smetena, a proto kolonistům neustále opakuje: „My ta jatka ještě můžeme zastavit, lid v nás má ještě důvěru, tak vezměte rozum do hrsti a rychle se rozhodněte, pokud chcete ještě něco zachránit.“ Jen malý krůček dělí předáka nacionalistické strany od toho, aby se distancoval od násilí, k němuž v jeho zemi dochází. A tak zpupně prohlašuje, že on s těmi Mau-Mau, s těmi teroristy, s těmi bezohlednými řezníky nemá nic společného. V nejlepším případě se opevní v zemi nikoho, kdesi na půli cesty mezi pozicemi takzvaných teroristů a kolonistů, a ochotně se bude prezentovat jako „prostředník“ mezi oběma tábory: to znamená, že pokud kolonisté nemohou z vlastního popudu jednat s těmi Mau-Mau, dobrá, on se tedy ujme role iniciátora. Tato část národa, jakýsi zadní voj národněosvobodeneckého boje, jenž nikdy nepřestal působit na druhé straně barikády, se znenadání ocitne jakýmsi prazvláštním přemetem v čele vyjednávání a usiluje o dosažení kompromisu – může si to dovolit zejména díky tomu, že úzkostlivě dbala na to, aby s kolonialismem nikdy úplně neztratila kontakt.

Před vyjednáváním se většina nacionalisticky orientovaných stran spokojí s tím, že v nejlepším případě vysvětlí či omluví toto „barbarství“. K boji svého lidu se nehlásí a zdaleka není ojedinělé, že se v uzavřených kruzích nechávají přimět k tomu, že odsuzují tyto spektakulární akce, které tisk a veřejné mínění „mateřské“ země svorně prohlašují za odporné. Snaha o objektivní posuzování věcí se tak stává výmluvou, jež má legitimovat tuto politiku nečinnosti. Avšak ani tento vpravdě klasický postoj kolonizovaného intelektuála či předáka nacionalistické politické strany ve skutečnosti vůbec není objektivní. Jejich pochybnosti pramení především z toho, že si nejsou zcela jistí, zda ono netrpělivé násilí lidových mas je právě ideálním prostředkem k prosazení jejich vlastních zájmů. Jsou mezi nimi i tací, kteří jsou přesvědčeni o naprosté neúčinnosti násilných metod. Pro ně nemůže být pochyb o tom, že jakýkoli pokus o svržení koloniálního útlatku za použití síly je aktem čirého zoufalství, bezmála sebevražedným činem. Z toho důvodu zabírají v jejich mozku tanky a letadla kolonizátorů naprosto nepřiměřenou kapacitu. Když se jim řekne:

„Nyní je třeba jednat, okamžitě vidí, jak jim na hlavu padají bomby, jak se podél cest dává do pohybu obrněná technika, slyší dávky ze samopalů, dupání policistů... a zůstávají pěkně v klidu sedět. A tím vlastně předem prohrávají. Jejich neschopnost zvítězit za použití násilí je všeobecně známa, tu prokazují svým každodenním životem a svými charakteristickými postoji. Zůstávají tak v zajetí stejně dětinských představ jako postoj, jež zaujal Engels ve své slavné polemice s panem Dühringem, který snad byl dětinskost sama: „Právě tak, jako si Robinson opatřil kord, můžeme předpokládat, že Pátek se jednoho krásného dne objeví s nabitým revolverem v ruce, a pak se celý ‚násilný‘ vztah převrátí: Pátek poroučí a Robinson musí dít. (...) Revolver tedy vítězí nad kordem, a tak snad i ten nejdětinstější axiomatik nakonec pochopí, že násilí není pouhý akt vůle, nýbrž že k jeho uplatnění jsou nutné velmi reálné předpoklady, totiž *nástroje*, přičemž dokonalejší nástroj překonává méně dokonalý nástroj; dále že tyto nástroje musí být vyrobeny, čímž je současně řečeno, že výrobce dokonalejších nástrojů násilí, vulgo zbraní, vítězí nad výrobcem méně dokonalých nástrojů a že, zkrátka, vítězství násilí je založeno na výrobě zbraní a ta zase na výrobě vůbec, tedy – na ‚ekonomické moci‘, na ‚hospodářské situaci‘, na *materiálních* prostředcích, které má násilí k dispozici“¹².“ Reformističtí předáci v podstatě neříkají nic jiného, když se táží: „A s čím chcete na ty kolonialisty jít? S noži? S těmi vašimi loveckými flintami?“

Je pravda, že v oblasti násilí je vybavenost vhodnými nástroji důležitým faktorem, poněvadž v konečném důsledku všechno závisí na způsobu rozdělení těchto nástrojů. Přesto i do této oblasti vnáší osvobození někdejších koloniálních držav nový, svěží vítr. Kupříkladu v průběhu takového španělského tažení, které ve své podstatě nebylo ničím jiným než ryzí koloniální válkou, musel Napoleon, navzdory obrovskému počtu vojáků, který v zemi udržoval zejména v období ofenzivy na jaře 1810, kdy francouzský kontingent dosáhl ve své době nepředstavitelného počtu 400 000 mužů, nakonec vyklidit pozice. A to navzdory tomu, že se tehdy před francouzskou armádou třásla celá Evropa, zejména kvůli jejímu vybavení válečnými nástroji, chabrosti jejich vojáků a genialitě jejich vojevůdců. Tváří v tvář té obrovské materiální převaze Napoleonovy armády vyvinuli Španělé, silně prodchnutí neochvějnou vírou v národní ideál, svou slavnou taktiku „guerilly“, kterou o čtvrtstoletí dříve s úspěchem

vyzkoušeli na anglických plucích američtí osadníci. Avšak guerilla, kterou vede kolonizovaný, by jako nástroj k použití násilí proti jinému násilí nebyla k ničemu, pokud by zároveň nebyla zcela novým prvkem v procesu globální soutěže mezi monopoly a trusty. Na počátku období kolonizace mohli jediný oddíl vojáků zabrat obrovská teritoria: Kongo, Nigérii, Pobřeží slonoviny apod. Dnešní národněosvobozenecký zápas, jež vede kolonizované obyvatelstvo, ale probíhá za naprosto odlišných podmínek. Kapitalismus v období svého rozmachu viděl v koloniích pouze zdroj surovin, které po zpracování mohly proudit na evropský trh. Po prvotní fázi akumulace kapitálu se dnes dostává do stadia, kdy je nutno přehodnotit koncepci rentability celého podniku. Někdejší kolonie se mezi tím staly regulárními trhy. A obyvatelstvo kolonií koupěschopnou klientelou. V dnešní době platí, že pokud má být neustále posilován tamní vojenský kontingent, pokud ustrne obchod, tedy pokud nebude možné exportovat výrobky, je to jednoznačným signálem, že problémy není vhodné řešit vojensky. Slepě bezprostřední ovládnutí otrokářského typu je z ekonomického hlediska pro „mateřskou“ zemi nerentabilní. Monopolistická frakce buržoazie v „mateřské“ zemi nebude podporovat vládu, jež neuznává nic jiného než politiku meče. Průmyslníci a finančníci v „mateřské“ zemi očekávají od své vlády, že nebude slepě vybíjet jejich ovečky, nýbrž že bude pomocí ekonomických nástrojů opečovávat jejich „legitimní zájmy“ v koloniích.

Lze tedy objektivně prokázat provázanost kapitalismu s násilnými projevy, které propukají na území kolonií. Navíc kolonizovaný nestojí tvář v tvář svému utlačovateli úplně sám. Samozřejmě má politickou a diplomatickou podporu pokrokových zemí a jejich obyvatel. Krom toho, a to především, ve světě zuří hospodářská soutěž, ta nemilosrdná válka, kterou mezi sebou vedou skupiny finančníků. Berlínská konference tedy mohla uspořádat rozdrobená africká území do větších celků, které se dostaly do správy tří nebo čtyř mocností. V současné době není důležité, zda to či ono africké území je pod francouzskou či belgickou koloniální správou: důležité je především to, že tato území jsou z ekonomického hlediska pod kontrolou. Ostřelování těžkým dělostřelectvem a taktika spálené země ustoupily ekonomické nadvládě. Dnes již nikdo neorganizuje odvetné akce proti nějakému vzbouřenému sultánovi. Jednáme elegantnějším způsobem, ne již tak krvelačně, a rozhodujeme o likvidaci Castrova režimu pokojnou cestou. Pokoušíme se zardousit Guineu, odstraníme Mossadeka. Nacionalistický politik, jenž má strach z násilí, se tedy plete, jestliže žije v obavách, že kolonialismus „nás nakonec všechny pobije“. Vojáci by si ovšem

pochopitelně rádi ještě chvíli hráli s panenkami z dobyvatelského období, avšak finanční kruhy je velice rychle uvedly zpět do reality.

A právě proto se od rozumných nacionalisticky orientovaných politických stran očekává, že co možná nejjasněji zformulují své požadavky a že společně se svým kolonialistickým partnerem budou v klidu a bez vášni hledat řešení, které by bralo ohled na zájmy obou stran. Vidíme tedy, že pokud se nacionalistický reformismus, jenž je tak často prezentován jako karikatura odborového hnutí, rozhodne jednat, pak je to zásadně ryze pokojnými prostředky: stávky v těch několika málo průmyslových zařízeních, která stojí ve městech, masové demonstrace, provolávající slávu některému z jejich politických leaderů, bojkot autobusové dopravy či importovaných potravin. Účelem všech těchto akcí je jednak vyvinout na kolonialismus určitý tlak, a kromě toho také umožnit lidu, aby se tímto způsobem seberealizoval a unavil. Tato svébytná forma hibernoterapie, tato léčba uspáváním lidu může v některých případech mít šanci na úspěch. Z jednání u kulatého stolu vzejde politická kariéra, která umožní panu M'ba, prezidentu Gabonské republiky, aby úvodem své oficiální státní návštěvy slavnostně prohlásil ihned po svém příletu do Paříže: „Gabon je nezávislou zemí, nicméně ve vztazích mezi Gabonem a Francií se nic nezměnilo, vše je při starém.“ Jediný rozdíl tedy spočívá v tom, že pan M'ba je nyní prezidentem Gabonské republiky a že se mu z tohoto titulu dostalo oficiálního přijetí ze strany prezidenta Francouzské republiky.

Nepostradatelným pomocníkem kolonialistické buržoazie v jejím snažení udržet kolonizované obyvatelstvo v klidu je náboženství. Všichni svatí, kteří kdy nastavili druhou tvář, kteří odpustili urážky, kteří bez zachvění snášeli plivance a nadávky, jsou neustále připomínáni a dávani za příklad. Postaví-li se do čela národněosvobozeneckého hnutí lidu kolonizovaných zemí jejich elity, tito osvobození otroci nakonec nevyhnutelně skončí pouze u náhražky osvobozenecského boje. Využívají *otrockých pout svých bratrů* pouze k tomu, aby přiměli jejich otrokáře stydět se za to, co dělají, anebo aby opatřili vhodnou ideologickou náplň pochybnému humanismu těch uskupení finančníků, která konkurují jejich utlačovatelům. Ve skutečnosti nikdy nevyzvou otroky k povstání, nikdy od nich nevezde žádná konkrétní výzva do zbraně. Právě naopak, jakmile přijde hodina pravdy, tedy v jejich případech spíše hodina lži, pohrozí *mobilizací lidových mas* jakožto zázračnou zbraní, jež jako mávnutím kouzelného proutku přivodí „zánik koloniálního režimu“. Jistě, mezi členy těchto politických

stran, respektive v jejich vedení se najdou i opravdoví revolucionáři, kteří se k takovým fraškám, které se obdařily honosným titulem „úsilí o získání národní nezávislosti“, s opovržením otáčejí zády. Avšak jejich projevy, jejich iniciativy, jejich výbuchy hněvu záhy začnou stranické mašinerii překážet. Tito lidé jsou nejdříve postupně izolováni, a poté ze strany vyvrženi. A takřka současně, jako by snad i v tomto případě fungovala dialektická jednota, si pro ně přijde kolonialistická policie. Ve městech pro ně není bezpečno, militantní nacionalisté se jim vyhýbají, představitelé jejich vlastní strany je zavrhlí a k dovršení všeho tito pro všechny nežádoucí muži s plamennými pohledy nepochodí ani na venkově. Tam ke svému obrovskému úžasu zjistí, že rolnické masy se brzy dovtípí smyslu jejich řečnění a zcela spontánně jim položí otázku, na niž nemají připravenou odpověď: „A kdy to bude?“

Této konfrontaci městských revolucionářů s obyvateli venkova ještě budeme věnovat pozornost o něco dále. Nyní se ale vraťme k politickým stranám, abychom ukázali, že jejich činnost lze přece jen označit za pokrokovou. Političtí předáci se ve svých projevech dovolávají existence „národa“. Tím pádem dostávají požadavky kolonizovaného určitý rámec. Nemají prozatím příliš vyhraněný obsah, nejsou ani uceleným politickým či sociálním programem. Jeho forma je sice poněkud nejasná, nicméně na základě národní ideje nabývá tvaru, jež nazýváme minimálními požadavky. Politikové, kteří přednášejí projevy, kteří píšou do vlastenecky zaměřeného tisku, dávají lidu příležitost snít. Dávají si pozor na to, aby jejich výroky nemohly být kvalifikovány jako podvrtná činnost, ve skutečnosti ale dostávají do povědomí posluchačů a čtenářů nebezpečné zárodky odporu proti systému. Autoři často sahají k národnímu či kmenovému jazyku. Rovněž v tomto případě udržují své publikum v zasněném stavu tím, že mu umožní, aby ve svých představách skotačilo někde zcela jinde než v okovech koloniální společnosti. Občas se na ně politikové obracejí oslovením: „My černoši“, respektive „My Arabové“, a toto oslovení, v koloniálním období tolik zatížené svou afektivní dvojnázností, nečekaně dostává příchut' jakési posvátnosti. A nacionalističtí politikové si tak vyloženě zahrávají s ohněm. Poněvadž, jak se nedávno svěřil jistý africký státník skupině mladých intelektuálů: „Než promluvíte k masám, dobře si rozmyslete, co jim řeknete, obvykle se totiž dostanou do varu rychleji, než byste čekali.“ Dějiny tak líčí svoje pasti a v koloniálních taková past sklapne snadno a s hrůznými důsledky.

Jakmile politický předák sezve lid na jakékoli shromáždění, lze bez nadsázky říci, že již v ten moment je ve vzduchu cítit zápach krve. A političtí vůdci přesto tak rádi a tak často demonstrují svou sílu... aby ji pak nikdy nepoužili. Avšak tento uměle udržovaný rozruch – lidé přijdou, poslouchají projevy, vidí masovou účast, všude kolem je policie, ukazují se i armáda, probíhá zatýkání, deportace politických leaderů – takový cirkus vyvolává v lidu klamné zdání, že již nadešel rozhodující okamžik a že nyní nutně musí něco podniknout. Politické strany v okamžicích politické nestability opakovaně vyzývají levici k zachování klidu, zatímco pravice vzhlíží k obzoru a pokouší se rozluštit liberální úmysly kolonialismu.

A koneckonců také lid se udržuje ve formě, lid se snaží uchovat si svůj revoluční potenciál tím, že využívá některé epizody života společnosti. Například takový bandita, který několik dní vzdoruje četníkům, kteří jsou mu na stopě, a který podlehne v souboji sám proti přesile poté, co zabije čtyři nebo pět policistů, a který nakonec spáchá sebevraždu, aby na policejní stanici „nezpíval“, tedy nevyzradil své komplice, je pro lid vzorem, majákem, prostě „hrdinou“. A zcela evidentně by neposloužilo dobré věci, kdybychom snad chtěli připomínat, že ten hrdina je vlastně obyčejný zloděj, darebák, zkrátka prachspřstý kriminálník. Je-li čin, kvůli němuž je takový člověk pronásledován kolonialistickými úřady, jednoznačně zaměřen proti představiteli koloniálního systému či jeho majetku, pak je jeho zařazení zcela jasné a nesporné. Proces identifikace pak proběhne zcela automaticky.

Rovněž je v této souvislosti vhodné připomenout, jakou úlohu sehraává v procesu dozrávání historie národního odporu proti dobyvatelům. Velkými postavami kolonizovaného národa jsou vždy ti, kdo stáli v čele jeho odporu proti invazi cizinců. Památka osobností jako Behanzin, Sundiata, Samory či Abdel Kader ožívá se zvláštní naléhavostí zejména v období těsně před vypuknutím ozbrojeného boje. To je důkazem, že lid je připraven dát se na pochod, ukončit mrtvé období kolonialismu a začít vlastní rukou psát dějiny.

Vznik nového národa spojený s likvidací koloniálních struktur může být výsledkem buď ozbrojeného boje lidu za nezávislost, anebo důsledkem použití násilí v sousedních oblastech jinými kolonizovanými národy, přičemž toto násilí je takové intenzity, že se stává faktorem významně ovlivňujícím rozhodování koloniálního režimu.